

Nhận thức về biểu hiện và nguy cơ xâm hại tình dục trên không gian mạng của học sinh trung học cơ sở tại thành phố Hà Nội

Phạm Thị Thanh Thủy*, Đặng Quốc Lâm**

*Khoa Công tác xã hội, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

**Làng trẻ SOS Hải Phòng

Received: 6/12/2023; Accepted: 16/12/2023; Published: 05/01/2024

Abstract: The article addresses the awareness of manifestations and risks of sexual abuse on cyberspace of secondary school students in Hanoi. The survey results are based on collecting opinions from 411 students in 2 Secondary schools in Hanoi. The results of the study show that students have some initial understanding of behavioral manifestations, risks and how to respond to the risk of sexual abuse in cyberspace. However, most students are still confused in identifying online sexual abuse. They only guess based on their emotions and do not have a proper understanding of the risks from this issue. Therefore, improving knowledge and skills to respond to the risk of sexual abuse in cyberspace for secondary school students is an urgent need in schools today.

Keywords: Sexual abuse, cyberspace, awareness, the risk, secondary school students

1. Đặt vấn đề

Trong thời đại ngày nay, sự phát triển của internet, công nghệ và thiết bị số đóng một vai trò quan trọng trong cuộc sống thường ngày với mỗi người và cả trẻ em.

Theo báo cáo của UNICEF, tính tới tháng 8/2022, có tới 82% trẻ em Việt Nam trong độ tuổi 12-13 có sử dụng Internet và con số này tăng lên 93% đối với trẻ từ 14-15 tuổi. Điều này cho thấy mức độ tham gia các hoạt động trên không gian mạng của trẻ em đặc biệt là vị thành niên ở Việt Nam là rất lớn [1]. Trẻ sử dụng mạng internet cho nhiều mục đích khác nhau như học hành, giải trí, tìm kiếm thông tin và chơi game. Những lợi ích to lớn mà internet mang lại là không thể phủ nhận trong đời sống nói chung và trẻ em nói riêng. Bên cạnh đó, những mặt trái của internet hay những rủi ro trên không gian mạng cũng đã và đang tồn tại song song, mang lại nhiều thách thức đối với an toàn của người dùng, đặc biệt là trẻ em. Trong đó vấn đề sử dụng internet, công cụ trực tuyến để tấn công, xâm hại tình dục (XHTD) trẻ em đang trở thành mối đe dọa không chỉ của một quốc gia nào.

Nguy cơ về XHTD trên không gian mạng có thể đến từ những hành vi rủi ro mà trẻ tham gia trong quá trình trực tuyến như kết bạn với người lạ, chia sẻ hình ảnh gợi cảm của cá nhân, hay gặp gỡ với đối tượng quen qua mạng [2] ...Việc dành nhiều thời gian hơn trên các nền tảng ảo có thể khiến trẻ em dễ tiếp

xúc với các nội dung độc hại, bạo lực, gia tăng nguy cơ bị bóc lột tình dục, dụ dỗ và lừa gạt bởi nhiều kẻ xấu đang tìm cách lợi dụng tính ẩn danh của internet để tấn công trẻ [3]. Trong khi chính các em lại chưa được trang bị những kiến thức về phòng ngừa xâm hại tình dục cũng như những kỹ năng đối phó với các tình huống xảy ra trên không gian mạng. Bởi vậy, các em có thể phải đối mặt với nguy cơ của XHTD qua mạng ngày càng cao.

Nghiên cứu cụ thể về hành vi xâm hại tình dục trẻ em trên không gian mạng, những nguy cơ và biểu hiện của nó qua góc độ nhận thức và đánh giá của HS sẽ là bước khởi đầu để giúp cho các em có cơ hội nhận diện vấn đề mà bản thân đang gặp phải hoặc có thể đối mặt trong tương lai. Bởi vậy, tìm hiểu thực trạng nhận thức về biểu hiện và nguy cơ XHTD trên không gian mạng ở HS các trường THCS tại thành phố Hà Nội là một trong những nội dung mà chúng tôi tiến hành khảo sát trong bối cảnh hiện nay khi nhu cầu sử dụng internet ngày càng tăng cao của học sinh (HS) tại đây. Kết quả nghiên cứu sẽ là cơ sở quan trọng cho việc đề xuất những biện pháp phù hợp của nhà trường nhằm giúp các em ứng phó và ngăn ngừa những nguy cơ về XHTD có thể xuất hiện khi các em tham gia vào môi trường mạng.

2. Nhận thức của HS về nguy cơ xâm hại tình dục trên không gian mạng

2.1. Nhận thức về nguy cơ xâm hại tình dục trên không gian mạng từ các hành vi trực tuyến của HS

Bảng 2.1. Nhận thức của HS về nguy cơ xâm hại tình dục trên mạng qua các hành vi sử dụng mạng

Các hành vi trực tuyến	Tỉ lệ (%)					ĐTB	ĐLC
	Không có nguy cơ	Nguy cơ rất thấp	Nguy cơ một phần	Nguy cơ khá cao	Nguy cơ rất cao		
1. Dùng tính năng gửi tin nhắn, chat qua mạng với người không quen biết	22.4	29.7	35.5	10.0	2.4	2.40	1.018
2. Dùng webcam (trò chuyện có hình ảnh) với người lạ	0	12.2	50.1	18.7	19.0	3.45	0.934
3. Chia sẻ hình ảnh gọi cảm, cung cấp thông tin cá nhân trên mạng xã hội	0	20.4	29.4	34.8	15.3	3.45	0.982
4. Dùng tính năng kết bạn hoặc chấp nhận kết bạn với những người không quen biết qua mạng	7.8	14.4	52.1	16.5	9.2	3.05	0.995
5. Hẹn hò, gặp gỡ với người khác thông qua mạng	0	5.1	26.0	47.7	21.2	3.85	0.809
6. Xem các hình ảnh nhạy cảm, khiêu dâm trên mạng	22.4	15.8	51.6	5.1	5.1	2.55	1.052
7. Tham gia vào các game online (trò chơi trực tuyến)	18.0	21.9	27.0	15.6	17.5	2.93	1.340
8. Dùng công cụ Lives-tream (phát trực tiếp) trên mạng xã hội	5.6	34.1	28.7	24.3	7.3	2.94	1.048
ĐTB chung						3.07	0.970

Kết quả trên cho thấy, HS nhận thức về nguy cơ dẫn đến xâm hại tình dục từ các hành vi rủi ro trực tuyến là chưa cao và chưa đồng nhất (ĐTB=3.07, ĐLC=0.970). HS cho biết về các hành vi này chỉ có nguy cơ “một phần”, và “nguy cơ thấp”, thậm chí ở một số hành vi còn được đánh giá là “không có nguy cơ”. Việc “hẹn hò, gặp gỡ với người khác thông qua mạng” là hành vi có nguy cơ cao nhất (ĐTB=3,85), tiếp theo là “chia sẻ hình ảnh gọi cảm, cung cấp thông tin cá nhân trên mạng xã hội” (ĐTB=3.45) theo ý kiến HS. Đáng chú ý khi các em cho rằng: việc gửi tin nhắn, chat qua mạng với người không quen biết không xảy ra nguy cơ hoặc nguy cơ rất thấp bị xâm hại tình dục (52.1%). Tham gia vào trò chơi trực tuyến là một trong hai hành vi mà các em HS đánh giá có nguy cơ thấp nhất (ĐTB=2.93). Tuy nhiên, việc tham gia vào các trò chơi trực tuyến, kẻ xâm hại có cơ hội giả danh là bạn chơi, cùng tuổi, giới tính để dễ dàng tiếp cận trẻ, dụ dỗ, gây ảnh hưởng tới trẻ liên quan tới XHTD qua mạng.

Từ kết quả khảo sát cũng chỉ ra rằng đa số các em chưa nhận thức tốt về những rủi ro tiềm ẩn của việc

sử dụng mạng với các công cụ, phương tiện kết nối có thể dẫn đến khả năng bị xâm hại tình dục. Điều này ảnh hưởng đến khả năng phòng vệ và ứng phó của các em trước nguy cơ bị xâm hại tình dục trên không gian mạng.

2.2. Nhận thức của HS về đối tượng trẻ em có nguy cơ bị xâm hại tình dục trên không gian mạng

Bảng 2.2. Nhận thức của HS về đối tượng trẻ em có nguy cơ bị XHTD trên mạng

Đối tượng trẻ em có nguy cơ bị XHTD trên không gian mạng	Tỉ lệ %
1. Trẻ em gái	100
2. Trẻ em trai	44.0
3. Trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt (miền núi, khuyết tật, nghèo...)	18.0
4. Trẻ em dưới 3 tuổi	27.7
5. Trẻ em từ 3 – 6 tuổi	24.3
6. Trẻ em từ 6 – 12 tuổi	70.6
7. Trẻ em từ 12 – 18 tuổi	79.6
8. Bất kì trẻ em nào	73.2

Nhận định của HS qua khảo sát cho thấy, trẻ em gái là đối tượng dễ có nguy cơ bị xâm hại ở mức cao nhất với 100% HS lựa chọn. Trong khi đó về độ tuổi, phần lớn HS cho rằng độ tuổi 12-18 là dễ có nguy cơ bị xâm hại trên mạng với 79.6% ý kiến đồng tình. Các em nhận diện về các đối tượng trẻ khác như trẻ dưới 3 tuổi, trẻ dưới 3-6 tuổi hay trẻ có hoàn cảnh đặc biệt ít có cơ hội hay khả năng để tiếp cận mạng nên việc xảy ra nguy cơ bị xâm hại tình dục ít hơn. Trong đó, xét về góc độ tuổi, đối với trẻ em 3 - 6 tuổi được HS nhận thức về nguy cơ bị xâm hại thấp hơn cả so với các độ tuổi khác (24.3%). Trên thực tế, nhóm trẻ em này có thể không trực tiếp tham gia vào các hành vi trực tuyến rủi ro song nhiều vụ việc xâm hại vẫn xảy ra với các em. Điều này phản ánh phần nào tình trạng sử dụng hình ảnh, clip hay thông tin của trẻ trên mạng do người thân, cha mẹ trẻ đăng tải lên nhưng lại không lường trước được những hình ảnh, thông tin đó có thể bị các đối tượng trên mạng “biến tướng” thành các sản phẩm với mục đích liên quan tới tình dục như khiêu dâm trẻ em, quảng cáo sản phẩm mại dâm trẻ em [6], [8]...

Thông qua khảo sát trên cho thấy nhiều HS đã

nhận thức được nguy cơ cao bị xâm hại tình dục qua mạng của một số nhóm trẻ em cụ thể song các em cũng bỏ qua hoặc đánh giá thấp sự ảnh hưởng của nạn XHTD trên mạng đối với các trẻ em nhỏ, trẻ trai hay trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt. Điều này, đã được các em giải thích ở trên theo suy nghĩ cảm tính của mình song suy nghĩ này có thể làm hạn chế nhận thức của các em về những thủ đoạn mà kẻ xâm hại đã và đang thực hiện với diễn biến rất phức tạp trên mạng hiện nay.

2.3. Nhận thức của HS về nguy cơ từ đối tượng xâm hại tình dục trên không gian mạng

Bảng 2.3. Nhận thức của HS về đối tượng xâm hại tình dục trẻ em trên không gian mạng

Đối tượng xâm hại	Tỉ lệ (%)
1. Người lạ trên mạng	96.4
2. Người làm quen qua mạng	53.0
3. Người quen (hàng xóm, bạn bè cùng trường...)	26.5
4. Người thân, họ hàng	26.0
5. Người cùng giới	22.9
6. Người khác giới	91.7
7. Người có chứng ấu dâm	95.1
8. Có thể là bất cứ ai	78.6
9. Không thể biết là ai do ẩn danh hoặc giả mạo trên mạng	55.2

Đa phần các em cho rằng kẻ đi xâm hại là người lạ trên mạng (96.4%); người có chứng ấu dâm (95.1%); người khác giới với trẻ (91.7%). Tuy nhiên các em không đánh giá cao kẻ xâm hại có thể là người thân, họ hàng (26.0%) hay người cùng giới (22.9%). Trên thực tế, nhiều đối tượng có hành vi giả mạo người thân, người quen họ hàng của trẻ để lừa đảo trên mạng hay dụ dỗ trẻ các vấn đề về tình dục. Đặc biệt với đặc tính ẩn danh trên mạng, các đối tượng xâm hại cũng có thể là những người quen biết trẻ giấu mặt, hiểu được các thói quen sinh hoạt, các vấn đề của trẻ và dễ dàng tìm lí do tiếp cận [2]. Từ đó, chúng thực hiện hành vi xâm hại mà trẻ không dễ có thể phát hiện được đó lại chính là người thân quen của mình.

Như vậy, thủ phạm của hành vi xâm hại tình dục trên không gian mạng có thể là bất cứ ai, giới tính và độ tuổi nào [2]. Việc ẩn danh trên mạng là một đặc tính gây khó khăn trong công tác truy tìm thủ phạm và xử lí những hành vi xâm hại tình dục. Nhận diện đối tượng xâm hại giúp HS nhận diện được nguy cơ đến từ các đối tượng mà các em giao tiếp trên không gian mạng. Từ đó, các em cần điều chỉnh thái độ, suy

nghĩ và cẩn trọng trong hành vi của mình khi tiếp cận các mối quan hệ thông qua môi trường mạng.

3. Kết luận

Kết quả nghiên cứu cho thấy, HS đã có nhận thức nhất định về các nguy cơ và biểu hiện của XHTD qua mạng, song một bộ phận HS khác còn chưa nhận diện đúng về các nội dung khảo sát này. Dựa trên những nhận xét cảm tính của mình, HS dễ có thái độ chủ quan trong phòng ngừa những hành vi xâm hại tình dục qua môi trường mạng.

Trên cơ sở của việc tìm hiểu thực trạng nhận thức về các biểu hiện và nguy cơ xâm hại tình dục trên mạng ở HS, nghiên cứu chỉ ra rằng nguy cơ của hành vi này có thể tiếp diễn khi nhận thức và ứng phó trước tình huống XHTD qua mạng của các em còn những hạn chế nhất định. Từ đó, cần thiết phải có những biện pháp nâng cao nhận thức, kĩ năng về phòng ngừa và ứng phó với nguy cơ của XHTD qua mạng cho HS một cách thiết thực và hiệu quả. Đây chính là cơ sở cho việc đề xuất các hoạt động hỗ trợ từ góc độ của công tác xã hội trong trường học nhằm phòng ngừa và giảm thiểu nguy cơ xâm hại tình dục trẻ em trên không gian mạng cho HS THCS trong nội dung nghiên cứu tiếp theo.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được hỗ trợ và thuộc đề tài: “Công tác xã hội nhóm trong phòng ngừa và ứng phó với nguy cơ xâm hại tình dục trên không gian mạng cho HS Trung học cơ sở tại Hà Nội”. Mã số: SPHN22-28

Tài liệu tham khảo

1. <https://www.molisa.gov.vn/baiviet/236396?tintucID=236396>

2. Nguyễn Lê Hoài Anh, “Nguy cơ xâm hại tình dục qua mạng internet và các biện pháp phòng tránh”, Tạp chí Khoa học, Trường ĐHSP Hà Nội, năm 2015.

3. UNICEF.2016. Hiểm họa và tiềm năng: Lớn lên trong thế giới Internet

4. ECPAT, INTERPOL và UNICEF. (2022). Báo cáo tổng quan nghiên cứu Ngăn chặn hành vi gây tổn hại tại Việt Nam: Bằng chứng về bóc lột và xâm hại tình dục trẻ em qua mạng. Quan hệ đối tác toàn cầu về chấm dứt bạo lực trẻ em

5. Nguyễn Thị Mai Hương, Nguyễn Thu Trang. 2020. Nhận thức của HS về xâm hại tình dục trẻ em qua mạng – Một số giải pháp phòng ngừa (nghiên cứu trường hợp tại một số trường trung học cơ sở thành phố Hà Nội. Tạp chí khoa học trường Đại học Sư phạm Hà Nội, tập 5 số 65, 2020)